

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 8'2023

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.8>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 12 від 17 серпня

2023 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 31.08.2023

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 44, м. Київ, 01001

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2023
© "Економіка. Фінанси. Право",
2023

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS

FINANCES

LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 8'2023

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.8>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 12 of August 17, 2023). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 31.08.2023

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office:

Khreshchatyk str., 44, Kyiv, 01001

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2023
© "Economics. Finances. Law",
2023

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Валентина Левченко, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Володимир Головач, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик»»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Тетяна Головач, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Антон Бойко, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Олена Величко, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Анатолій Герасимович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Тетяна Гільорме, д.е.н., доцент, п.н.с., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Науково-дослідний інститут енергоефективних технологій та матеріалознавства) (Україна)

Любомира Кіндратська, д.е.н., професор, професор кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Ірина Криштопа, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Юрій Манцевич, д.е.н., доцент, вчений секретар, Дер-жавне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Олена Петрик, д.е.н., професор, завідувачка кафедри аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Петро Плаван, доктор наук, проф. інж., ректор Академії Данубіус (Словацька Республіка)

Свєнтіа Полякова, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Олена Потішняк, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Юлія Слободяник, д.е.н., професор, професор кафедри аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Евангелос Сіскос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Сергій Ткаченко, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»", академік Академії економічних наук України (Україна)

Віктор Тринчук, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Людмила Чижєвська, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Гульнара Балгімбекова, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова (Казхстан)

Олександр Бригінєць, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Віктор Василінчук, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативного-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ; Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Сергій Константинов, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Ігор Озерський, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Малгожата Скоржевська-Амберг, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Юрій Фрицький, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Анатолій Яровий, к.ю.н., доцент, суддя у відставці; член міжнародної поліцейської асоціації (українська секція) (Україна)

Відповідальний редактор: Леся Поповецька-Демченко (Україна-Франція)

Випусковий редактор: Анна Туманян (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Tetiana Hilorme, Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher, Oles Honchar Dnipro National University (Research Institute of Energy-Efficient Technologies and Materials Science) (Ukraine)

Liubomyra Kindratska, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Tax Management and Financial Monitoring, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna Kryshchopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Olena Petryk, Doctor of Economics, Professor, Head of the auditing department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Peter Plavcan, Dr.h.c., prof. Ing., Rector, Vysoka skola Danubius (Slovakia)

Yevheniia Poliakova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Yuliia Slobodanyk, Doctor of Economics, Professor, Professor of the auditing department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor Vasylynychuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzewska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii Yaroviyi, PhD in Legal Sciences; retired judge; member of the International Police Association (Ukrainian section) (Ukraine)

Managing editor: Lesia Popovetska-Demchenko (Ukraine-France)

Issue Editor: Anna Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

<i>ПІСТУНОВ І.М., ТУРЧАНІНОВА І.Ю., ЧУРІКАНОВА О.Ю.</i> Прогнозування розвитку економіки України за односекторною моделлю Солоу	6
<i>КОНОНЕНКО О.В., ФАРТУШНИЙ І.Д.</i> Неінституціональний підхід до аналізу кредитування банківським інститутом України в період 2019-2021 рр.	12
<i>АФОНІН Т.В., КУЗЬМИК М.М.</i> Правові проблеми виконання державного бюджету України	17
<i>ГАЛУШКА С.І., КАРПОВ О.В.</i> Правові проблеми визначення неподаткових доходів в Україні	20
<i>ЗАХАРКЕВИЧ В.В.</i> Роль органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері забезпечення енергоефективності	23
<i>ШКОДА Т.Н., САВИЧ О.П.</i> Інноваційні підходи до управління персоналом організації у воєнний період	26
<i>ЧИРКОВА Ю.Л., БОРТНІКОВА М.Г.</i> Профайлінг як сучасний метод управління бізнес-процесами суб'єктів ЗЕД	30
<i>ВАРШАМЯН Т.Г.</i> Особливості спеціальних принципів оподаткування послуг від ІТ-сектору	33
<i>ДАНИЛЮК М.М., ДМИТРИШИН М.В., ГОРАН Т.А.</i> Цифровізація соціальних послуг	36
<i>БАШЛАЙ С.В., БРАТУШКА С.М., КУЛАГІН Д.В.</i> Цифрові інструменти стратегічного менеджменту в аграрному бізнесі	40
<i>ВОЛОХОВ О.С.</i> Визначення критеріїв ефективності норм права у правовій доктрині	45
<i>КОСОВА Т.Д., КУРГАНСЬКИЙ А.С., КУЦЕВ О.О.</i> Реструктуризація як форма врегулювання проблемної кредитної заборгованості банківських установ	50
<i>ПРОКОПЕНКО О.В.</i> Організаційно-економічний інструментарій соціально-економічного розвитку освітньої сфери України	54
<i>ПОДРЕЗ О.І.</i> Дослідження теоретичного базису дефініції "соціальна відповідальність" суб'єктів господарювання	59
<i>КІРИК А.Ю.</i> Особливості функціонування вільного руху товарів в Європейському Союзі	64
<i>ЧИРКОВА Ю.Л., ТКАЧУК Б.М.</i> Проблеми формування конкурентного потенціалу вітчизняних підприємств на європейських ринках (на прикладі галузі виробництва штучних ялинок)	68
<i>КАЧМАР М.З.</i> Поняття та ознаки правовідносин у сфері надання медичної допомоги	74
<i>ДАНИЛЬЧЕНКО В.С.</i> Окремі аспекти дифамації у спорті	78
<i>РАЄВНЄВА О.В., БРОВКО О.І., ЖУЙ С.</i> Економічна поведінка підприємства: аналіз підходів визначення дефініції	83
<i>СТОРОЖУК І.П.</i> Особливості бюджетного устрою в умовах воєнного стану	88
<i>КИРИЛЕНКО М.М.</i> Характеристика та перелік способів захисту прав та законних інтересів міських рад у господарських відносинах	93
<i>ТОМЛЯК Т.С.</i> Діяльність фермерських господарств в умовах воєнного стану	98
<i>ЛИГА А.І.</i> Принципи державної політики у сфері захисту прав споживачів та їх законодавче закріплення ...	103
<i>МИХАЛЬЧЕНКО О.А., РАЙЧЕВА Л.І.</i> Кредитне забезпечення розвитку транспортного комплексу національної економіки та його галузева диференціація	108
<i>АНИКІНА Г.В.</i> Автономія волі (lex voluntatis) як основний колізійний принцип правового регулювання договірних відносин, ускладнених іноземним елементом	113

CONTENTS

I. PISTUNOV, I. TURCHANINOVA, O. CHURIKANOVA. Forecasting the development of the economy of Ukraine according to the one-sector Solow model	6
O. KONONENKO, I. FARTUSHNYI. The neo-institutional approach to the analysis of lending by banking institutions of Ukraine in the period 2019-2021	12
T. AFONIN, M. KUZMYK. Legal problems of execution of the state budget of Ukraine	17
S. HALUSHKA, O. KARPOV. Legal problems of determining non-tax income in Ukraine	20
V. ZAKHARKEVYCH. The role of executive authorities and local self-government in the sphere of ensuring the energy efficiency	23
T. SHKODA, O. SAVYCH. Innovative approaches to the personnel management of the organization in the military period	26
Y. CHYRKOVA, M. BORTNIKOVA. Profiling as a modern method of management of business processes of FEA subjects	30
T. VARSHAMIAN. Features of the special principles of taxation of services from the IT sector	33
M. DANYLIUK, M. DMYTRYSHYN, T. HORAN. Digitalization of social services	36
S. BASHLAI, S. BRATUSHKA, D. KULAHIN. Digital tools of strategic management in agrarian business ...	40
O. VOLOKHOV. Determination of the efficiency criteria of law in legal doctrine	45
T. KOSOVA, A. KURHANSKYI, O. KUTSEV. Restructuring as a form of settlement of problematic credit debt of banking institutions	50
O. PROKOPENKO. Organizational and economic toolkit for socio-economic development of the education sphere of Ukraine	54
O. PODREZ. Study of the theoretical basis of definition "social responsibility" of business entities	59
A. KIRYK. Features of the functioning of the goods' free movement in the European Union	64
Y. CHYRKOVA, B. TKACHUK. Problems of the domestic enterprises' competitive potential formation in the European markets (on the example of the artificial Christmas tree industry)	68
M. KACHMAR. Concept and signs of legal relations in the field of medical care	74
V. DANYLCHENKO. Certain aspects of defamation in sports	78
O. RAIEVNIEVA, O. BROVKO, S. ZHUI. Economic behavior of the enterprise: analysis of the essence of the definition	83
I. STOROZHUK. Features of the budget organization under martial law	88
M. KYRYLENKO. Characteristics and list of ways to protect the rights and legal interests of city councils in economic relations	93
T. TOMLIAK. The farms activity under the martial law	98
A. LYHA. Principles of state policy in a consumer rights protection field and their legislative consolidation	103
O. MYKHALCHENKO, L. RAICHEVA. Credit support for the development of the transport complex of the national economy and its sectoral differentiation	108
H. ANIKINA. Autonomy of the will (lex voluntatis) as the main conflicting principle of legal regulation of contractual relations complicated by a foreign element	113

Тайса Сергіївна **ТОМЛЯК**

доктор філософії в галузі права, доцент кафедри, Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9147-1470>

e-mail: tomlak.taya@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проаналізовано зміни у чинному законодавстві у період введення на території України правового режиму воєнного стану, які стосуються діяльності фермерських господарств, зокрема кредитування, бронювання військовозобов'язаних працівників фермерських господарств, спрощення ліцензування насіннєвого матеріалу та техніки. Наведено поняття фермерських господарств, порядок їх реєстрації та склад їх земельних ділянок. Проаналізовано судову практику у сфері земельних відносин фермерських господарств та надано пропозиції із внесення змін до чинного законодавства.

Ключові слова: фермерське господарство, військовий стан, земельна ділянка, оренда, судова практика, бронювання, мобілізація

ВСТУП

Війна російської федерації проти України вплинула на усі сфери суспільного життя українців, зокрема на земельні відносини. Оскільки Україна є аграрною державою, яка забезпечує продовольством велику кількість країн, збройна агресія росії та її повномасштабне вторгнення в Україну поставили під загрозу продовольчу безпеку.

Фермерські господарства зі свого боку є одними з основних сільськогосподарських товаровиробників, які забезпечують продовольчу безпеку.

Робота фермерських господарств у період воєнного стану зазнає значних труднощів. У додаток до різного роду бюрократичних питань постають воєнні, такі як постійні артилерійські обстріли, бомбардування, руйнування сільськогосподарських будівель та техніки, окупація тощо. Тому держава, міжнародні організації мають надавати всіляку підтримку українським сільськогосподарським товаровиробникам.

Діяльність фермерських господарств у період дії воєнного стану регулюється нормами чинного законодавства як прийнятими до повномасштабного вторгнення, так і новими, спрямованими на підтримку аграріїв.

МЕТА роботи полягає в аналізі механізмів діяльності фермерських господарств та чинного законодавства стосовно них в умовах воєнного стану.

Для досягнення зазначеної мети сформульовано низку завдань:

- дати визначення поняттю фермерських господарств, порядку їх реєстрації згідно з чинним законодавством та проаналізувати склад земель фермерських господарств;
- визначити особливості діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану;
- розглянути та проаналізувати судову практику у сфері земельних відносин фермерських господарств, надати пропозиції із внесення змін до чинного законодавства України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідження застосовано систему наукових методів: загальнофілософські (діалектичний, позитивістський); загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, класифікація, системний, історичний, прогнозування); спеціально-наукові методи (юридично-дог-

матичний, порівняльно-правовий).

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах введеного в Україні правового режиму воєнного стану важливим питанням залишається забезпечення продовольчої безпеки. Важливим джерелом продовольчої безпеки є сільськогосподарські товаровиробники, зокрема фермерські господарства.

Погоджуємось з висновками Г.М. Калетніка та Т.С. Томляк, що в умовах воєнного стану в Україні забезпечення продовольчої безпеки держави має критично важливе значення. Спрощений механізм набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, передбачений останніми змінами у чинному земельному законодавстві, сприятиме обробленню такої категорії земель. Водночас прийняті після 24 лютого 2022 р. деякі законодавчі зміни в земельному законодавстві потребують вдосконалення та змін, оскільки породжують правову невизначеність та множинне трактування норм права [1].

Фермерські господарства як суб'єкти агропромислового комплексу на час дії воєнного стану можуть подавати заявки про визначення їх критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Визначення фермерських господарств критично важливими здійснюється згідно з Порядком та критеріями визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, здійснюється за такими критеріями, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 76 від 27 січня 2023 р. [2].

Однак, аналізуючи зазначені критерії, дрібні сільськогосподарські товаровиробники (зокрема фермерські господарства) не можуть відноситись до підприємств, установ та організацій, які є критично важливими. Проте, на нашу думку, кожне сільськогосподарське підприємство, яке продовжує свою господарську діяльність в умовах воєнного стану, чим вносить свій вклад у забезпечення продовольчої безпеки краї, є важливим.

Фермерські господарства – це не тільки земельні ділянки, а й засновники, учасники та наймані працівники, які виробляють сільськогосподарську продукцію, яка є джерелом продовольчої безпеки, тому забезпе-

чення стабільної роботи господарств є важливим для країни. Такі господарства забезпечують потреби населення, Збройних Сил та інших військових формувань тощо, а отже, під час загальної мобілізації, військовозобов'язані працівники фермерських господарств повинні підлягати бронюванню, тобто їм повинна надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Водночас з 31 січня 2023 р. діє новий Порядок бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних на час дії воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 76 від 27 січня 2023 р. [2]. Згідно з цим порядком військовозобов'язані працівники фермерських господарств можуть підлягати бронюванню, якщо це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень), якщо їх встановлено фермерському господарству, або ж якщо результати діяльності фермерського господарства забезпечують потреби військових формувань України. Отже, військовозобов'язаним працівникам таких фермерських господарств може надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Згідно із законодавством бронюванню підлягають керівники, заступники керівників підприємства, установ, організацій, зокрема й фермерських господарств. Стосовно інших військовозобов'язаних, які працюють у фермерському господарстві, то бронюванню підлягають лише 50 % з числа працюючих військовозобов'язаних. На нашу думку, бронювання військовозобов'язаних працівників агропромислового комплексу, зокрема фермерських господарств, має здійснюватись достатньою мірою для нормального функціонування діяльності господарств. Доцільно було б розробити та затвердити норми для кількісного складу працівників фермерських господарств, які забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції, з розрахунку на площу земель господарства.

Окрім зазначеного, Кабінет Міністрів України задля підтримки аграріїв у період дії воєнного стану, зокрема проведення комплексу заходів з проведення польових робіт, прийняв постанову «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723» № 274 від 12 березня 2022 р. [3].

Згідно зі змінами, що внесено вищевказаною постановою, встановлено механізм надання пільгових кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, зокрема й фермерським господарствам, для проведення весняно-польових робіт. Отримати їх можна було до 31 травня 2022 р. Цільове призначення таких кредитів – придбання основних засобів та покриття будь-яких витрат, пов'язаних із провадженням сільськогосподарської діяльності. У цьому разі сільськогосподарська діяльність вживається у значенні Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України».

Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 28 від 24 січня 2020 р. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 229 від 14 березня 2023 р. [4]) регулюються питання державної фінансової підтримки (кредитування) в умовах воєнного стану. Встановлено максимальний

строк за кредитами, за якими надається державна підтримка сільськогосподарським товаровиробникам для провадження сільськогосподарської діяльності – до 31 березня 2024 р. [5].

Зокрема, фермерські господарства, які отримали кредит в уповноваженому банку у 2022 р. можуть скористатися правом на продовження строку кредитування за укладеними кредитними договорами до 31 березня 2024 р. Проте таке право виникає, якщо погашено до 25 % суми отриманого кредиту, який надавався з метою провадження сільськогосподарської діяльності на період воєнного стану.

Вважаємо, що продовження строку кредитування надасть змогу сільськогосподарським товаровиробникам, зокрема й фермерським господарствам, раціонально використовувати фінансові ресурси, поступово сплачуючи за наданим державним кредитом. Оскільки в умовах воєнного стану не завжди вдається реалізувати сільськогосподарську продукцію одразу, часто така реалізація здійснюється наступного року, зважаючи на кон'юнктуру ринку.

Водночас Міністерство аграрної політики та продовольства України спрощує встановлені законом процедури з метою полегшення аграріям посівної кампанії та безперебійної роботи агропромислового комплексу. Наказ Мінагрополітики № 154 від 7 березня 2022 р. [5] дозволяє експлуатацію сільськогосподарської техніки без реєстрації, що передбачена постановою Кабінету Міністрів України № 694 від 8 липня 2009 р. [6]. Це стосується, зокрема: тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних та меліоративних машин, інших сільськогосподарських машин та їх складників вітчизняного та іноземного виробництва.

Для забезпечення аграріїв насінням до посівної кампанії в Україні наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 132 від 1 березня 2022 р. [7] на період дії правового режиму воєнного стану скасовано додаткові процедури з сертифікації насіннєвого матеріалу.

Вважаємо, що у період воєнного стану спрощення таких процедур є прийнятними з огляду на ситуацію, яка склалася у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, тимчасовою окупацією частини території нашої країни, активними бойовими діями. Через це фермерським господарствам та іншим сільськогосподарським товаровиробникам, які розташовано та провадять свою господарську діяльність на відносно безпечних територіях, необхідно збільшувати свої потужності, аби запобігти продовольчій кризі.

Водночас спрощення процедур сертифікації насіннєвих матеріалів, сільгосптехніки тощо не повинно впливати на їх якість та має відповідати встановленим стандартам.

31 січня 2023 р. подано проект Закону України (далі – проект) № 8401 від 31.01.2023 р., який пропонує внести зміни до Податкового кодексу України та інших законів України стосовно особливостей оподаткування в період дії воєнного стану.

Зокрема, цей проект пропонує встановити, що окремі норми, які внесено у період воєнного стану до чинного законодавства та які спрощували роботу фермерських господарств, зокрема, незастосування штрафних

санкцій, зупинення документальних перевірок, звільнення від сплати податків.

Так, проєкт передбачає, що такі норми діють до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, але не пізніше 1 липня 2023 р.

Вважаємо, що прийняття цього закону негативно вплине на фермерські господарства. Доцільно було б, законодавчо закріпити дію норм закону, які спрощують роботу підприємств до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, та протягом року з часу такого припинення або скасування.

Отже, держава в умовах воєнного стану намагається законодавчо врегулювати земельні відносини та роботу сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерських господарств, з метою забезпечення продовольчої безпеки України. Для чого встановлює можливість бронювання військовозобов'язаних працівників господарств, можливості отримання пільгового кредитування, можливості застосування сільськогосподарської техніки без відповідної реєстрації, скасування сертифікації насіннєвого матеріалу тощо. Ці можливості дають сільськогосподарським товаровиробникам, зокрема і фермерським господарствам, правомірно продовжувати свою діяльність, не порушуючи одночасно норми чинного в Україні законодавства.

Вважаємо, що органи державної влади та місцевого самоврядування мають сприяти діяльності фермерських господарств, одночасно надаючи їм підтримку в їхній діяльності.

Судова практика в Україні є неформальним джерелом права, виконує важливі завдання з усунення неоднозначності чинного законодавства та фактично набуває певних рис гаранта права. Тому судова практика у сфері земельних відносин відіграє важливу роль у правовому регулюванні земельних відносин.

Закон України «Про оренду землі» № 161-XIV від 6 жовтня 1998 р. з 16 січня 2020 р. встановлює обов'язковість визначення дати його укладання договору оренди. Водночас дата закінчення дії договору оренди землі обчислюється від дати його укладання [8].

Не становлять винятків і договори оренди земельних ділянок, підписані під час дії правового режиму воєнного стану. Дата укладання договору оренди землі і дата державної реєстрації права оренди, враховуючи норми земельного законодавства, не залежать один від одного. Водночас в умовах воєнного стану, в період призупинення роботи державних реєстрів, коли реєстрація договорів була неможливою, не проведення їх державної реєстрації не означає, що такий договір є неукладеним. Тобто після підписання договір оренди землі є укладеним з моменту його підписання, проте його чинність залежить від дати державної реєстрації права оренди за орендарем. Тож такий договір є дійсним і діючим з дати його підписання або іншої дати, зазначеної у договорі. Право оренди земельної ділянки згідно з ч. 1 ст. 19 Закону № 161 виникає з моменту державної реєстрації такого права у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Без такої реєстрації орендар не може реалізовувати законно своє право оренди, але на чинність (дійсність) договору оренди землі така реєстрація не впливає.

Стосовно цієї правової проблематики Верховний Суд у постанові від 02.10.2020 у справі № 912/3295/18 зазначив, що державна реєстрація прав на оренду земельної ділянки є офіційним визнанням і підтвердженням факту виникнення прав на землю. Право оренди виникає з моменту реєстрації цього права, з цього ж моменту земля вважається переданою орендарю. Тому сам договір, для якого визначено загальні правила набрання чинності, набирає чинності із моменту реєстрації права оренди землі [9].

Отже, громадяни мають право створювати фермерські господарства після оформлення права користування чи права власності на земельну ділянку з цільовим призначенням для ведення фермерського господарства та здійснити державну реєстрацію таких прав.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 20 червня 2018 р. справа № 317/2520/15-ц звернула увагу, що надана в оренду для ведення фермерського господарства земельна ділянка фактично була передана відповідачем у користування його ж фермерському господарству «СВАМ». Згідно із Законом України «Про фермерське господарство» після укладення договору оренди землі та проведення його державної реєстрації обов'язки орендаря цієї земельної ділянки виконує фермерське господарство, а не громадянин, якому вона надавалась [10].

Вважаємо за необхідне дослідити ще один правовий висновок Великої палати Верховного суду у справі №368/54/17, предметом спору якої є право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою засновника фермерського господарства на підставі державного акта.

Враховуючи норми ст.ст. 395, 396, 1218 Цивільного кодексу України [11], Велика палата Верховного суду у постанові від 20 листопада 2019 р. у справі №368/54/17 прийшла до висновку, що право довічного користування земельної ділянки може бути визнано таким, що успадковано, оскільки право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою відноситься до тих прав, які може бути успадковано [12].

Цікавим для наукового дослідження є висновок Великої палати Верховного суду у постанові від 30 червня 2020 р. у справі №927/79/19. У вказаній постанові суд прийшов до таких висновків, що в силу норм чинного законодавства, після укладення громадянином договору оренди земельної ділянки державної та комунальної власності для ведення фермерського господарства та створення цим громадянином фермерського господарства – права й обов'язки орендаря такої земельної ділянки за договором оренди землі переходять від громадянина до фермерського господарства з дня проведення його державної реєстрації. До подібних висновків Велика Палата Верховного Суду дійшла, зокрема, у постановках від 13 березня 2018 р. у справі № 348/992/16-ц, від 22 серпня 2018 р. у справі № 606/2032/16-ц, від 31 жовтня 2018 р. у справі № 677/1865/16-ц, від 27 березня 2019 р. у справі № 574/381/17-ц, від 26 червня 2019 р. у справі № 628/778/18, від 02 жовтня 2019 р. у справі № 922/538/19.

Враховуючи це, після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього в силу закону прав і обов'язків орендаря земе-

льної ділянки за договором оренди землі, воно звертається до державного реєстратора речових прав для проведення державної реєстрації відповідного права оренди. Водночас укладення з орендодавцем та подання державному реєстратору додаткової угоди до договору оренди землі про заміну орендаря з громадянина на фермерське господарство чинним законодавством України не передбачено, відповідно не є обов'язковим [13].

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що на основі висновків Великої Палати Верховного Суду необхідно розглядати доцільність та за необхідності вносити зміни до чинного законодавства задля врегулювання спірних питань. Зокрема, доцільно доповнити земельне законодавство нормою, яка б передбачала таке: після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі державної чи комунальної форми власності, такий перехід не потребує вчинення сторонами орендних правовідносин будь-яких додаткових дій, зокрема укладення додаткових угод. У цьому разі не відбувається відчуження орендарем права на оренду земельної ділянки, що обмежено ч. 1 цієї статті.

ВИСНОВКИ

На сьогодні можна зареєструвати фермерське господарство як фізичну особу-підприємця чи юридичну особу (виключно на підставі модельного статуту) в автоматичному режимі. Це зі свого боку стимулює розвиток цифрової економіки в Україні та дає можливість здійснювати реєстраційні дії незалежно від місця перебування осіб, стосовно яких вчиняються реєстраційні дії, економить час.

Водночас фермерське господарство створюється після набуття громадянином, який виявив бажання створити фермерське господарство, права власності та/або користування землею. Відповідно до чинного законодавства, члени фермерського господарства права власності та права користування земельної ділянки набувають у результаті безоплатної передачі земельних ділянок, приватизації, шляхом укладання договорів оренди земельних ділянок, викупу тощо.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г.М., Томляк Т.С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 79-97. URL: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-6>.
2. Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливим для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період здійснюється за такими критеріями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n11>
3. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723: постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-п#Text>
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-п#n12>
5. Про технічне забезпечення комплексу польових робіт в умовах воєнного стану 2022 року: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07 березня 2022 року №154 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-dozvolilo-ekspluatsiyu-sg-mashin-bez-yih-reyestratsiyi-na-period-voennogo-stanu>
6. Про затвердження Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів: постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2009 року № 694. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694-2009-%D0%BF#Text>
7. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01 березня 2022 року №132. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-skasovuye-dodatkoviy-proceduri-iz-sertifikatsiyi-nasinnya>

Працівникам фермерських господарств, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі необхідності для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень); які здійснюють виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, може надаватися відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Держава в умовах воєнного стану намагається законодавчо врегулювати земельні відносини та роботу сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерських господарств, з метою забезпечення продовольчої безпеки України, встановлюючи можливість бронювання військовозобов'язаних працівників господарств, можливості отримання пільгового кредитування, можливості застосування сільськогосподарської техніки без відповідної реєстрації, скасування сертифікації насіннєвого матеріалу тощо.

Судова практика в Україні є неформальним джерелом права, виконує важливі завдання з усунення неоднозначності чинного законодавства та фактично набуває певних рис гаранта права. Тому судова практика у сфері земельних відносин відіграє важливу роль у правовому регулюванні земельних відносин, а на основі висновків Великої Палати Верховного Суду необхідно розглядати доцільність та, за необхідності, вносити зміни до чинного законодавства задля врегулювання спірних питань.

За результатами наукового дослідження пропонуємо доповнити ст. 8¹ Закону України «Про оренду землі» ч. 7 такого змісту: «Після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі державної чи комунальної форми власності, такий перехід не потребує вчинення сторонами орендних правовідносин будь-яких додаткових дій, зокрема укладення додаткових угод. У цьому разі не відбувається відчуження орендарем права на оренду земельної ділянки, що обмежено частиною першою цієї статті».

8. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 року № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>. (дата звернення 24 липня 2023 року).
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 жовтня 2020 року справа № 912/3295/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91939649>
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року справа № 317/2520/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068858>
11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
12. Постанова Великої палати Верховного суду від 20 листопада 2019 року у справі №368/54/17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text
13. Постанова Великої палати Верховного суду від 30 червня 2020 року у справі №927/79/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458899>

References

1. Kaletnik H.M., Tomliak T.S. Actual problems of land relations under martial law and ways to solve them. *Economics, finance, management: topical issues of science and practice*. 2022. № 2 (60). pp. 79-97. URL: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-6> [in Ukrainian].
2. The procedure and criteria for determining enterprises, institutions and organizations that are critically important for the functioning of the economy and ensuring the livelihood of the population in a special period are carried out according to the following criteria, approved by a resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from January 27, 2023 № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-n#n111> [in Ukrainian].
3. On amendments to the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 24, 2020 No. 28 and dated July 14, 2021 № 723: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 12, 2022 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-n#Text> [in Ukrainian].
4. On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the provision of financial state support to business entities: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 14, 2023 № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-n#n12> [in Ukrainian].
5. On the technical support of the complex of field works in the conditions of martial law in 2022: order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine dated March 7, 2022 №154 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-dozvolilo-ekspluatatsiyu-sg-mashin-bez-yih-reyestratsiyi-na-period-voynnogo-stanu> [in Ukrainian].
6. On approval of the Procedure for departmental registration and deregistration of tractors, self-propelled chassis, self-propelled agricultural, road construction and reclamation machines, agricultural machinery, other mechanisms: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 8, 2009 № 694. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694-2009-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine dated March 1, 2022 №132. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minagropolitiki-skasovuye-dodatkovy-proceduri-iz-sertifikatsiyi-nasinnya> [in Ukrainian].
8. On land lease: Law of Ukraine dated October 6, 1998 № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14> [in Ukrainian].
9. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated October 2, 2020 in the case № 912/3295/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91939649> [in Ukrainian].
10. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated June 20, 2018 in the case № 317/2520/15-ts. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068858> [in Ukrainian].
11. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
12. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of November 20, 2019 in the case №368/54/17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text [in Ukrainian].
13. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated June 30, 2020 in the case №927/79/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458899> [in Ukrainian].

Taisa TOMLIAK

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Vinnytsia National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9147-1470>

e-mail: tomlak.taya@gmail.com

THE FARMS ACTIVITY UNDER THE MARTIAL LAW

The paper analyzes the legal regulation of the activities of farms in Ukraine under the conditions of the legal regime of martial law. The concept of farms, the procedure for their registration and the composition of their land plots are given. The procedure for acquiring ownership rights to agricultural land plots by citizens of Ukraine – members of farms and farms is generalized. The grounds for the preferential right to purchase (repurchase) land plots and register the lease of land plots are indicated. It has been established that the state, under martial law, is trying to legally regulate land relations and the work of agricultural producers, including farms. The peculiarities of the legal regulation of the activities of farms in the conditions of martial law are determined. The changes in the current legislation during the period of the introduction of the legal regime of martial law on the territory of Ukraine, which relate to the activities of farms, in particular regarding lending, reservation of conscripted farm workers, simplification of licensing of seed material and equipment, are analyzed.

The judicial practice in the field of land relations of farms was analyzed and proposals were made for making changes to the current legislation. According to the results of the scientific research, it is proposed to add part 7 of Article 81 of the Law of Ukraine "On Land Leasing" with the following content: "After the state registration of the farm and the transfer to it of the rights and obligations of the lessee of the land plot under the land lease agreement of the state or communal form of ownership, such the transfer does not require the parties to the lease to take any additional actions, including the conclusion of additional agreements. In this case, the lessee does not alienate the right to lease the land, which is limited by the first part of this article".

Keywords: farming, martial law, land, rent, case law, reservation, mobilization